

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

SVATÝ VOJTĚCH A KOSTEL PANNY MARIE NA PLZEŇSKU

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Ivana Trnková

Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Novotný

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň 26. června 2016

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé práce Mgr. Jiřímu Novotnému za věnovaný čas, odborné vedení a inspirativní pedagogický přístup. Další poděkování patří mé rodině a přátelům za podporu.

Obsah

Obsah	1
Úvod	2
1 Vojtěchův zakladatelský akt na Plzeňsku	2
2 Prameny k problematice	6
2.1 Kronikářské záznamy a listiny	6
2.2 Legendy	10
2.2.1 Trh a jeho kolize s křesťanstvím jako hagiografický fenomén	13
2.3 Toponymum „Kostelec“	15
3 Lokalizace Vojtěchova Mariánského kostela.....	17
3.1 Vývoj názorů na lokalizaci v české historiografii	17
3.2 Kostel v Doubravce u Plzně	20
3.3 Kostel Narození Panny Marie ve Starém Plzenci.....	23
3.4 Další možné lokalizace	26
Shrnutí	27
RESUMÉ.....	32
SUMMARY	32
LITERATURA:	33

Úvod

Při svém návratu z Itálie založil r. 992 biskup Vojtěch kdesi při vstupu do české země kostel s provizorním klášteřem, v němž zanechal mnišskou komunitu, jež ho doprovázela, a jejímž konečným domovem se o něco později stal Břevnov. Nejstarší legendy a kroniky místo přesněji neuvádějí, teprve ve 12. (?) století se objevuje zmínka, že se Vojtěch zastavil v okolí Plzně, o fundaci však neinformují. Teprve dvorní kronikář Karla IV. Přibík Pulkava z Radenína přišel s výkladem o kostele, ubytování řeholníků a také o toponymu Kostelec, které pak značná část historické obce ztotožnila s dnešním chrámem sv. Jiří v Doubravce u Plzně (dnes Plzeň 4).

Otázka po lokalizaci Vojtěchova klášteřa, předchůdce Břevnova, patří mezi nejasnosti našich raně středověkých dějin, které již nějakých dvě stě let vzrušují medievalistickou obec. Podobně jako u otázky přesného data vraždy sv. Václava, charakteru moci rodu Slavníkovců, či interpretaci etnonym považovaných za názvy staročeských kmenů, i u lokalizace Vojtěchova prvního klášteřa může jen stěží dojít k nezpochybnitelnému zjištění, neboť pramenná základna je silně omezená. O to více se jí historikové a historikové umění zabývají. Debata vedená intenzivně minimálně od poloviny 20. století odráží nejen úroveň poznání a teoretickou základnu bádání v dané epoše, ale do značné míry i osobnosti jejích aktérů. Následný text si klade za cíl shrnout vývoj této debaty, argumenty, které v ní padly pro jednotlivé lokalizace a pokusit se s přijatelnou dávkou pravděpodobnosti vyslovit pro některou z navržených lokalizací.

1 Vojtěchův zakladatelský akt na Plzeňsku

Svatovojtěšské legendy a mladší kroniky, vycházející snad z lokální tradice, dovolují akceptovat jako reálný následující příběh ze života biskupa Vojtěcha Slavníkovce. Roku 992 se Vojtěch vracel z exilu v Římě, poté, co mu poselstvo z Čech tlumočilo souhlas knížete a zemských předáků s jeho na svou dobu radikálními církevně reformními požadavky. Biskup s sebou vedl mnichy z klášteřa San Bonifazio e Alessio v Římě, kteří mu měli v jeho reformním díle pomoci. Alespoň se tak lze domnívat. O tom, jaké konkrétní poslání a úkoly budoucí břevnovští mniši v Čechách měli, dnes nic podrobnějšího nevíme. *„Někdy uváděný předpoklad, že šlo o komunitu související s Vojtěchovou podporou*

*clunyského hnutí je pouhou kombinací.*¹ Škoda, znalost přesnějšího poslání řeholníků, kteří se s Vojtěchem (snad) zastavili v Plzni, by mohla pomoci s interpretací zpráv o jejich kostele.

Hned poté, co se Vojtěch a jeho společníci u Plzně vynořili z pohraničního pralesa, došlo k tvrdému střetu s realitou. Ač byla neděle, na správním hradisku se čile obchodovalo. Nešlo o nějakou lokální směnu. Plzeň v 10. století představovala nikoliv bezvýznamnou křižovatku domácích i mezinárodních obchodních cest. O jejím významu v tomto ohledu svědčí fakt, že se tu kolem roku 1010 krátce razily mince.² V nedávné době také došlo k náhodnému odkryvu hlubokého úvozu s křemencovým dlážděním, které může být interpretováno i jako úsek řezenské stezky, zpevněný pro pohodlí kupců.³

Vojtěch, za porušení příkázání o svěcení sedmého dne, zle vyčinił poselstvu, které ho v zemi uvítalo (snad v něm byl i sám kníže Boleslav II.⁴). A to i přes evangelizační význam nedělních trhů, které umožňovaly obyvatelstvu širokého zázemí hradu spojit nutnou účast na trhu s návštěvou bohoslužby, v jiný den zdržující venkovana od obstarávání obživy.⁵ Jde mimochodem o jeden z mnoha příkladů nerealistického přístupu slavníkovského biskupa k české společnosti.

Vojtěch pak pokračoval do Prahy, avšak na budoucnost začal nahlížet opatrně. Jedním z projevů této opatrnosti bylo i to, že řeholní komunitu, kterou do země přiváděl a za níž byl tedy zodpovědný, ponechal v nejbližším okolí Plzně.⁶ Uvedená příčina je ovšem domněnkou Rudolfa Turka. Žádný středověký zdroj důvod dočasného ponechání řeholníků u Plzně neuvádí.

Obava o bezpečí řeholníků se zdá být důvodem dosti nejistým. Podbízí se hlavně kvůli

1 VLČEK, Pavel, Dušan FOLTÝN a Petr SOMMER. *Encyklopedie českých klášterů*. Dot. 1. vyd. Praha: Libri, 1998. s. 37.

2 MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie, Jaroslav DOUŠA a Vít ASCHENBRENNER. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014. s. 82.

3 MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie, Jaroslav DOUŠA a Vít ASCHENBRENNER. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014. s. 87.

4 BERAN, Josef. *Staroplzeňské kostely: po stopách zaniklých kostelů ve Staré Plzni, nyní Starém Plzenci*. Plzeň: Společnost pro národopis a ochranu památek v Plzni, péčí Vlastivědného nakladatelství M. Lábkové, 1947. s. 13.

5 TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 438.

6 TUREK, Rudolf. *Otázka prvního sídla břevnovského konventu*. In. *Milénium břevnovského kláštera (993-1993): sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*. Praha: Karolinum, 1993, s. 10.

následnému vývoji, fyzickým výhrůzkám biskupovi a nakonec i vyvraždění jeho rodiny.⁷ V roce 992 byly všechny tyto násilnosti ještě otázkou budoucnosti. I když připustíme obecnou drsnost doby a nějaké hrozby či varování, o nichž nevíme, naskytá se otázka, zda by jich Vojtěch dbal. Lze se odůvodněně domnívat, že nikoliv.

Ponechání řeholníků v Plzni je zdrželo od plnění poslání, totiž evangelizace vládnoucí vrstvy, kterou bylo nutno provádět především v Praze. Vojtěch přitom kladl víru nad své osobní zájmy natolik, že to modernímu člověku může připadat až jako doklad duševně nevyrovnané osobnosti. Může jít samozřejmě o stylizaci hagiografů, ale není-li k dispozici nic jiného než legendy, je nutno je brát v potaz. Dokladem Vojtěchova přístupu k víře je např. známá scéna s nevěrnou ženou. Ta pro svůj přečin propadla smrti, avšak biskup se ji pokusil zachránit. Zcela realisticky ji ukryl v klášteře u sv. Jiří na Pražském hradě, kde ji kromě církevního práva chránily i pevné zdi a zamčená vrata. Vedle toho – naopak ze zcela nepochopitelných pohnutek – pojal plán předstoupit před mstitele, prohlásit se za ženina svůdce a z jejich rukou přijmout smrt, kterou by pokládal za mučednickou. Důvěryhodnost příběhu dodává jeho závěr, kdy Vojtěchovi sebevražedný záměr rozmluví („rozumně“ jak praví legendista⁸) jeden přítel, klerik Willik.⁹ Byl-li biskup takový, jakým ho ukazuje tato legenda, nelze očekávat, že by zdržel bohulibou činnost řeholníků kvůli nějakým hrozbám.

Vojtěch tedy pro své benediktiny založil někde „v plzeňské provincii“ kostel zasvěcený Panně Marii a snad i nějaký provizorní řeholní dům. Když po nějakém čase biskup alespoň částečně upevnil své postavení v metropoli, povolal komunitu tam. Tím dle obvyklého výkladu zanikl i nejstarší benediktinský mužský klášter v Čechách. Lze připomenout, že šlo jen o provizorium. Řeholníci jako biskupovi pomocníci v práci na „přestavbě“ dobové společnosti by v pohraniční Plzni byli zbyteční.

Dobové záznamy, všechny mladší než popisované události, neumožňují jasně určit, kde tento Vojtěchův klášter stál. Pulkava klášterní kostel označuje za „kostelec“, což vedlo některé autory - prvně již Gelasia Dobnera¹⁰ - ke ztotožnění lokality s Kostelcem, což je

7 *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*. Praha: Vyšehrad, 1987. s. 221. (Veršovaná legenda o utrpení sv. Vojtěcha)

8 *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*. Praha: Vyšehrad, 1987. s. 136. (Brunova legenda)

9 *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*. Praha: Vyšehrad, 1987. s. 136. (Brunova legenda)

10 BERAN, Josef. *Staroplzeňské kostely: po stopách zaniklých kostelů ve Staré Plzni, nyní Starém Plzenci*. Plzeň: Společnost pro národopis a ochranu památek v Plzni, péčí Vlastivědného nakladatelství M. Lábkové, 1947. s. 15.

pomístní název osaměle stojícího kostela sv. Jiří u vsi Doubravka. Následné objevy raně středověkých stavebních struktur ve hmotě tohoto kostela se zdají toto ztotožnění potvrzovat, zvláště pak, když je svou autoritou zaštilil přední odborník v oboru Václav Mencl.¹¹ Lokalizace kláštera a kostela Panny Marie k Doubravce prochází plynule celou českou historiografií, byť většinou podmíněně („*lokalita bývá ztotožňována*“),¹² jak bude podrobněji popsáno v příslušné části tohoto textu.

Odpůrci lokalizace vystoupili s poznatkem, že Pulkavův „kostelec“ nemusí být toponymem, ale označením typu kostela.¹³ Zde je ovšem otázka, jak budeme chápat podstatné jméno „kostelec“. Toto kdysi hojně využívané slovo (srovnej jeho výskyt v toponomastice), dnes nemá jednoznačný výklad (viz dále).

K dočasnému azylu skupinky mnichů pak jistě také nebylo třeba budovat kamenný kostel a obytnou budovu. K Plzni ostatně Vojtěchova výprava dorazila na podzim roku 992¹⁴ a již v lednu následujícího roku existují doklady o fungujícím řeholním ústavu v Břevnově.¹⁵ Turek uvádí, že „*kronikářovo slovo pulcherrimam, jež nám tolik připomíná Kristiánovy chvály jiné stavby, o něco starší Václavovy svatováclavské rotundy, se rovněž hodí pro tuto stavbu Vojtěchovu; lze soudit, že v jeho družině, ať už shromážděné v Římě, Cáchách nebo Mohuči, kde se cestou zastavil, byli i lidé obeznámení s pokročilým stavitelstvím západní a jižní Evropy.*“¹⁶ Stejně dobře, ba možná pravděpodobněji lze však namítnout, že shoda líčení Pulkavova s Kristiánovým kronikářovu epizodu znevěrohodňuje a dovoluje pomýšlet na užití určitého archetypu „vhodného“ pro světce. Svatý Vojtěch, patron země, prostě nemohl založit jiný, než „překrásný“ kostel.

Právě raná historie Břevnovského kláštera koriguje představy o Vojtěchově kostele na

11 Např. MENCL, Václav, Klára BENEŠOVSKÁ a Helena SOUKUPOVÁ. *Předrománská a románská architektura v západních Čechách*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1978. s. 9, 28.

12 VLČEK, Pavel, Dušan FOLTÝN a Petr SOMMER. *Encyklopedie českých klášterů*. Dot. 1. vyd. Praha: Libri, 1998. s. 432.

13 BERAN, Josef. *Staroplzeňské kostely: po stopách zaniklých kostelů ve Staré Plzni, nyní Starém Plzenci*. Plzeň: Společnost pro národopis a ochranu památek v Plzni, péčí Vlastivědného nakladatelství M. Lábkové, 1947. s. 15-16.

14 HAJŠMAN, Jan. *Panský dvůr a kostel sv. Jiří v Plzni-Doubravce*. Plzeň: P. Mikota, 2007. Zapomenuté hrady, tvrze a místa. s. 13.

15 PRAŽÁK, Jiří. Privilegium pervetustum Boleslai. In. *Milénium břevnovského kláštera (993-1993): sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*. Praha: Karolinum, 1993. s. 22.

16 TUREK, Rudolf. Otázka prvního sídla břevnovského konventu. In. *Milénium břevnovského kláštera (993-1993): sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*. Praha: Karolinum, 1993. s. 11.

Plzeňsku. Odborná literatura předpokládá, že Břevnovský klášter po roce 995 „...*velmi pravděpodobně upadl v nemilost, je dokonce možné, že se jeho prvotní konvent úplně rozešel. Za tak krátkou dobu nemohly vzniknout žádné rozsáhlé klášterní stavby, jen nejnnutnější provizoria umožňující povinnou bohoslužbu a obývání.*“¹⁷ Pokud k výstavbě kamenných budov na Břevnově nestačily 3 roky, nelze předpokládat, že prvotní sídlo mnichů na Plzeňsku vyrostlo v řádu několika málo měsíců. Jinak se však jeví možnost, že biskup v rámci své touhy po reformě církve v zemi založil kostel určený pro místní lid a řeholníky u něho usadil, protože šlo o jeden z prvních kostelů na české straně hraničního pralesa. Zde by byla reprezentativnější zděná výstavba logická a Vojtěchova respektive benediktinská péče by spočívala jen v založení, případně i vysvěcení. Za toho, kdo odpovídal za dostavbu a provoz (i) po odchodu budoucích břevnovských mnichů, pak můžeme považovat knížecího správce hradu Plzeň. Při takovém výkladu událostí lze kostel hledat prakticky pouze v areálu uzavřeném plzeňskými hradbami, nebo v jeho blízkosti. Přesto je již dvě stě let historiky hledán marně.

Není ostatně ani vyloučeno, že se historikové honí za přeludem. Doložený vývoj událostí dává Vojtěchovi k založení kostela pouze málo času. O vlastním zakladatelském aktu informuje pouze pozdní pramen. Soudobí legendisté o něm nevědí nic, a to ačkoliv Vojtěchovu zastávku v Plzni znají. Naskýtá se tedy i taková interpretace pramenů, která kostel zcela pomíjí a pokládá ho za pozdní výmysl.

2 Prameny k problematice

2.1 Kronikářské záznamy a listiny

Velice důležitým poznatkem pro hledání Vojtěchova kostela na Plzeňsku je to, že žádný kronikářský záznam z doby před Pulkavou, tedy z doby vzdálené od události čtyři a půl století, tuto fundaci nezná. Přitom je Vojtěch jedním z patronů země již minimálně od 11. století. V 1. čtvrtině století dvanáctého jej v této roli představuje Kosmas¹⁸ a jistě nebyl jejím tvůrcem. Samé kněžně Libuši vkládá do úst slova: „... *V tom hradu (Praze) jednou v budoucnu vzrostou dvě zlaté olivy, které svým vrcholkem proniknou až k nebi ... Jedna z*

17 SOMMER, Petr. Klášter Břevnov. In. WIECZOREK, Alfried a Hans-Martin HINZ. *Střed Evropy okolo roku 1000: příručka a katalog k výstavě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, c2002. s. 147.

18 TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. s. 292.

nich se bude jmenovat Větší sláva, druhá Voje útěcha... “ Protože tím zcela zřejmě míní svaté Václava a Vojtěcha, staví tak biskupa na samý vrchol mystické elity Čech. Proto se jeví zřejmé, že tento typ úcty ke světcům existoval v době vzniku Kosmovy kroniky již několik desetiletí, ne-li déle.

Kronika Příbíkova z Radenína se o vzniku kostela u Plzně vyjadřuje dosti obsírně: Vojtěch „ ... viděl, že stádo mu svěřené ho nechce poslouchat, vzdal se biskupství a odešel do Říma. Tam byl přijat do benediktinského řádu ... A to se stalo v roce 988. V tom klášteře prodléval pět let ... Nakonec opustil boží služebníka Vojtěch v slzách své bratry, spolu se kterými sloužil v řeholi Bohu. Protože však byl dokonale vyučen v řádových pravidlech, někteří bratři oné kongregace ho provázeli. Když pak seznal slavný kníže Boleslav, že do jeho země přišel svatý biskup se zbožnými a ke klášternímu životu pohotovými muži ... přijal jej slavnostně a snažně žádal, aby dále již nezanechával svěřené mu péče. Vojtěch však mezitím zanechal své bratry, kteří jej provázeli, v plzeňské krajině a dal jim v tom kraji zbudovat překrásný kostel ku cti Matky boží Panny Marie, jež nazval Kostelec.

Tehdy také počal biskup Vojtěch usilovně přemýšlet, kterak by zřídil v Čechách klášter ke cti sv. Benedikta ... kde by mohl umístit společenství těch mnichů sv. Benedikta, které s sebou přivedl z Říma... “¹⁹

Lze si povšimnout absence výkladu o rozčarování, které měl světec dle legend (viz níže) zažít v Plzni. Důvod, proč Vojtěch mnichy v Plzni zanechal, se vlastně vůbec nedozvídáme. Překvapí znalost lokality a jejího jména „Kostelec“ i adjektivum „překrásný“ (překládáno i jako „velmi úhledný“²⁰, v originále „pulcherrimam“), naznačující, že se jednalo o svatyni reprezentativní, minimálně zděnou. Stejně jako legendy, ani Pulkava neví nic o nějakém klášteře, bratry řeholníky na Plzeňsku jednoduše „zanechal“. To ovšem nabízí celou řadu výkladů, a přesvědčení o klášteře, které se traduje v literatuře,²¹ je pouhou hypotézou, jakoby „dotvrzenou“ i nálezem pozůstatků obytné budovy u kostela v Doubravce.

Kde Pulkava své detaily zjistil? Mohl si je ovšem vymyslet, stejně jako mohl znát prameny, které se dodnes nezachovaly, nebo se dostat k nějaké ústní tradici existující např.

19 *Kroniky doby Karla IV.* Přel. Jana Zachová. Praha: Svoboda, 1987. s. 346 - 347.

20 *Kroniky doby Karla IV.* Přel. Jana Zachová. Praha: Svoboda, 1987. s. 288.

21 VLČEK, Pavel, Dušan FOLTÝN a Petr SOMMER. *Encyklopedie českých klášterů.* Dot. 1. vyd. Praha: Libri, 1998. s. 433.

v Břevnově. Tomu by nasvědčoval i fakt, že za iniciátora a snad i spolutvůrce kroniky je často pokládán císař Karel IV.²²

Zde bude na místě odbočit k osobnosti hlavního zpravodaje o Vojtěchově fundaci a jeho kronice. Přibík Pulkava z Radenína byl drobným šlechticem, pohybujícím se na dvoře Karla IV. Pravděpodobně ani neměl pozemkový majetek a snad absolvoval univerzitu. Alespoň to naznačuje fakt, že se živil jako správce školy u sv. Jiljí v Praze a potom jako farář v Chudenicích. Neměl ovšem kněžské svěcení, takže u zmíněné fary šlo o typické obročí, jímž byli vybavováni dvořané. V Chudenicích ho zastupoval nějaký střídník. Pulkava zemřel před rokem 1380. Zda byl autorem kroniky, není zcela jisté, ale minimálně určitý podíl je mu nutno připsat. Stejně tak není známo, jak velký podíl na spisu lze přičíst císaři. Zdá se, že se Karel IV. minimálně podílel na výběru pramenů – v kronice lze nalézt řadu dokumentů z korunního archivu.

Kronika se stala velice oblíbenou a hojně opisovanou. Historiografie zná desítky opisů v latině, češtině, či středohornoněmeckém jazyce.²³ Opsal si ji Balbín, tiskem vyšla poprvé už roku 1730.²⁴ V této oblibě může tkvět rozšíření a fixace jím uvedeného příběhu o kostele Panny Marie a sv. Vojtěchu.

Protože šlo o kroniku vytvářenou přímo na zadání panovníka, nelze pochybovat o tom, že autor měl přístup k dokumentům podle svého přání. I značně neplynulé zařazení odstavce o Kostelci do líčení osudů svatého biskupa se zdá naznačovat, že jde o historiku kronikářem skutečně vyslechnutou či přečtenou, kterou zapojil do kontextu svého příběhu trochu neohrabaně. Někde zjistil – bez datování a podrobností, s výjimkou onoho místního názvu, že Vojtěch založil jakýsi kostel. Chtěl tuto informaci zařadit do kroniky, ovšem byla bez datace i podrobnějšího určení. Vsunul ji tedy mezi líčení biskupova přivítání a jeho plány na založení Břevnova. Pulkavovu nejistotu snad dokládá ono znejišťující datování slovem „meztím“. Jde samozřejmě pouze o hypotézu.

Je ovšem známo, že v některých případech Pulkava ve své kronice prokazatelně bájil, případně užíval dnes odjinud neznámé tradice. Například mezi „klasickým“ výčtem jmen pohanských knížat před Bořivojem uváděl i Vladislava, syna Vlastislavova a Děpolta, syna

22 *Kroniky doby Karla IV.* Přel. Jana Zachová. Praha: Svoboda, 1987. s. 573.

23 *Kroniky doby Karla IV.* Přel. Jana Zachová. Praha: Svoboda, 1987. s. 572-573.

24 *Kroniky doby Karla IV.* Přel. Jana Zachová. Praha: Svoboda, 1987. s. 579-580.

Neklanova atd.²⁵ Konkrétně zmínka o „plzeňské“ Vojtěchově „aféře“ byla ve starší historiografii brána jako pravdivá, v literatuře novější lze najít i hodnocení „málo důvěryhodná“.²⁶ Pro převzetí nějaké starší břevnovské tradice by svědčil rozbor díla, který provedla Marie Bláhová. Podle ní Pulkava „... převzal asi i životopis sv. Vojtěcha, jenž byl pravděpodobně obsahem jakési historie břevnovského kláštera. Založení břevnovského kláštera je vlastně středem tohoto vyprávění. Celý text, jenž pro řadu svých originálních zpráv budí dodnes zájem historiků, byl sepsán podle vojtěšských legend, Brunovy a Kanapariovy, podle originálu zakládací listiny břevnovského kláštera ... Dále se ve vyprávění projevuje starší břevnovská tradice, a konečně bylo použito dosti pozdního Života Vintíře poustevníka. V textu jsou citovány ještě další listiny, o jejichž pravosti jsou však oprávněně pochybnosti ...“²⁷

V Břevnově se jistě tradovalo mnohé o svatém zakladateli kláštera. Navíc Břevnov vykonával v době vzniku Pulkavovy kroniky patronátní práva nad svatým Jiřím v Doubravce – prokazatelně od roku 1361. Zda dosazovaní faráři patřili mezi světské kněžstvo, či šlo o řeholníky, není známo. Minimálně občas však kostel skutečně spravoval břevnovský benediktin. Dokládá to zpráva z roku 1419, kdy se volby břevnovského opata účastnil i „Simon de Costelec“. Vzhledem k volebnímu právu šlo jistě o mnicha.²⁸ Přítomnost řeholníků na faře se mohla uchovat v místní paměti a přispět k historice o klášteře.

Jan Hajšman publikoval zajímavou teorii o vzniku spojení vojtěšské tradice a kostela v Doubravce. „Koncem husitských válek ... kostel zpustl ... Dne 26. srpna 1475 udělilo pět kardinálů v Římě odpustky ke kostelu sv. Jiří a Vojtěcha v Kostelci v pražské diecézi ... Listina pěti kardinálů z roku 1475 je zajímavá ještě z jiného důvodu. Kromě zasvěcení sv. Jiří bylo tehdy uvedeno i zasvěcení sv. Vojtěchu, které se ale nikdy dříve ani později neobjevuje. Můžeme spekulovat, proč tomu tak bylo. Patronátními pány kostela byli břevnovští benediktini, kdy byla svatovojtěšská tradice silná. Možná, že oni sami v Římě při vydání listiny, kvůli zvýšení významu kostela, uvedli svatovojtěšské zasvěcení a možnou

25 *Kroniky doby Karla IV.* Přel. Jana Zachová. Praha: Svoboda, 1987. s. 573.

26 MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie, Jaroslav DOUŠA a Vít ASCHENBRENNER. *Dějiny města Plzně.* Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014. s. 130.

27 *Kroniky doby Karla IV.* Přel. Jana Zachová. Praha: Svoboda, 1987. s. 573.

28 HAJŠMAN, Jan. *Panský dvůr a kostel sv. Jiří v Plzni-Doubravce.* Plzeň: P. Mikota, 2007. Zapomenuté hrady, tvrže a místa. s. 25.

spojitost kostela se zakladatelem svého kláštera. Na kostel pod ochranou dvou světců se zřejmě lépe sháněly peníze.“²⁹ Vytvoření tradice o sv. Vojtěchu by odpovídalo dobovému, pohusitskému, trendu katolického historismu.

Z nelegendistických pramenů k nejstarším dějinám břevnovské (a tedy teoreticky i plzeňské) řeholní komunity stojí za pozornost privilegium papeže Jana XV. z května roku 993 pro břevnovský klášter. Pontifex v něm mimo jiné říká: „*Protože tedy váš klášter v knížectví českém je první a zcela nový výhonek, jak jsme se dozvěděli ze zprávy jeho zakladatele a svého ctihodného bratra Vojtěcha, pražského biskupa, ...*“³⁰

List tedy odkazuje na Vojtěchovo vlastní, asi písemné, sdělení papeži o tom, že založení na Břevnově je první mužský klášter v Čechách. To vyvrací představu, že by byla u Plzně zakládána nějaká řeholní komunita, nějaký klášter. Sám Vojtěch se k něčemu takovému zjevně nehlásí. Tak list Jana XV. jednoznačně dokládá naprosté provizorium a dočasnost ubytování italských mnichů u Plzně.

2.2 Legendy

Z rozsáhlé hagiografie týkající se sv. Vojtěcha představuje nejdůležitější pramen týkající se jeho vztahu k Plzni legenda sepsaná sv. Brunem z Querfurtu. Bruno obsáhle popisuje poselstvo, které přijelo za Vojtěchem do římského exilu a přemlouvalo ho k návratu slibem akceptace jeho představ o křesťanství. Biskup jim uvěřil, avšak: „*Při návratu domů přišel v neděli do jednoho města, kde právě toho dne byl velký trh; pohled na to způsobil svatému muži nemálo zármutku. Vyčítavě pravil těm, kteří ho vedli zpět: Tohle je váš krásný slib? Váš kající lid ani nesvětí tento sváteční den. Přece však zůstal ve svém biskupském úřadě ...*“³¹

Logika biskupova rozhořčení je pochopitelná – trh v neděli představuje výrazné porušení jednoho z nejzákladnějších křesťanských pravidel – totiž svěcení neděle. Bruno z Querfurtu ovšem neudává, ve kterém městě k ní mělo dojít. Ono město bývá ztotožňováno s hradem Plzeň, který byl prokazatelně tržním centrem a vzhledem k tomu, že Vojtěch se domů vracel z Itálie a obvyklá trasa tam vedla přes Řezno, byla Plzeň prvním větším

29 HAJŠMAN, Jan. *Panský dvůr a kostel sv. Jiří v Plzni-Doubravce*. Plzeň: P. Mikota, 2007. Zapomenuté hrady, tvrze a místa. s. 26.

30 *Slavíkovci ve středověkém písemnictví*. Praha: Vyšehrad, 1987. s. 364. (Privilegium Jana XV.)

31 *Slavíkovci ve středověkém písemnictví*. Praha: Vyšehrad, 1987. s. 163. (Brunova legenda)

tržištěm, na které doma narazil. Též pozdější doplněk jednoho z rukopisů Plzeň přímo uvádí.³² Legendista ovšem neví nic o nějaké fundaci kostela a dočasném usazení řeholníků u něj. A to přes značnou informovanost o věci a malý časový odstup od událostí, což jsou dvě základní tendence charakterizující Brunovu legendu.³³

Historikové zabývající se raným středověkem poukázali na to, že legenda není historický spis a zaznamenává nikoliv události nejdůležitější, ale události, které se nějak pojí se světeckou „kariérou“ hrdiny. Tak např. Třeštík dokládá, že absence informace o křtu Bořivoje v Životě Metodějově nedokládá, že českého knížete mezi křesťany nepřijímal. Legenda přitom přináší informaci o pokřtění jakéhosi knížete Vislanů moravským věrozvěstem. Dle Třeštíka o výběru křtu, který bude zanesen do legendy, rozhodlo to, že Metoděj měl křest Vislana prorokovat dopředu. Tím hagiograf doložil zvláštní božskou milost – věštecký dar – jíž byl jeho hrdina poctěn. Křest Bořivojův, který se nepojil s žádným zázrakem, legendistu nezajímal.³⁴

Lze takový výklad aplikovat i na Bruna? Říci, že o kostele u Plzně nepsal, protože ho nepokládá za významný z hlediska hagiografického? Domnívám se, že nikoliv. Bruno líčí rozhořčení v Plzni jako porážku biskupa. Vojtěch zpozoroval přímo demonstrativní porušení křesťanských pravidel a – alespoň dle tohoto pramene – s tím neudělal vůbec nic. Světec vybavený božskou milostí neuspěl – pouze si postěžoval svému okolí a pak ponechal hříšníky jejich konání. Popis aktivity, boje a vítězství – v podobě vystavění kostela a alespoň dočasné misijní činnosti řeholníků v jeho okolí – by oslavě světce vyhovoval jistě více než Brunem popsaná rezignace. Bruno tedy o nějakém kostele u Plzně nic nevěděl.

Naskýtá se otázka, jak je právě Brunův spis věrohodný. Lze říci, že zvláště ve srovnání s kronikou Přibíka Pulkavy z Radenína vysoce. Bruno, svatořečený v důsledku své mučednické smrti v Prusích, k níž došlo deset let po Vojtěchově, navštěvoval společně s budoucím pražským biskupem školu v Magdeburgu. Později působil jako kaplan císaře Oty III., vizionářského Vojtěchova podporovatele a přítele. Nějaký čas prožil jako řeholník v klášteře na Aventinu v Římě. Život Vojtěcha a Bruna se tedy protnul minimálně třikrát.

32 *Slavíkovci ve středověkém písemnictví*. Praha: Vyšehrad, 1987. s. 184. (Brunova legenda)

33 NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 54.

34 TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 326-328.

Hagiograf se též dlouhodobě pohyboval v prostředí spojeném se životem hrdiny jeho legendy a psal v době bezprostředně následující po Vojtěchově martyriu.³⁵ Na základě těchto faktů lze informace zprostředkované Brunem z Querfurtu považovat za spolehlivé. Samozřejmě natolik, jak to umožňuje zvolený žánr – legenda.

Ještě barvitěji přibližuje Vojtěchovo rozhořčení nad nedělním trhem v Plzni anonymní Veršovaná legenda o utrpení svatého Vojtěcha, známá pod názvem Quatuor immensi. „*Cesta jim uběhla rychle a přišli k hradu Plzni:/ hrad ten jak mezník tam stojí a značí hranici země. /Hrozná podívaná se dotkla tu svatého muže - / viděl, že se tu koná trh, i pravil jim takto:/ „Toť vaše víra! Takhle to s vaším vypadá slibem! /Takovou činností má být den tak posvátný slaven, / Kristus kdy z mrtvých vstal a spoutal chapadla smrti? / Myslíte, důstojnost moje že zaslouží klamání vaše? / Věřte mi, nikoli já: sám Pán je vámi tak klamán!“ Promluvil tak a všechny trhovce odehnal z místa.*“³⁶

Datování tohoto díla latinské poesie kolísá od 10. do 14. století. Za jeho autory byli pokládáni např. papež Silvestr II., Vojtěchův souputník Radla – Gaudencius, nebo pražský děkan Kosmas. Historická obec se doposud neshodla ani na datování, ani na autorství.³⁷ Nejvíce převládající názor mluví o přelomu 11. a 12. století, s tím, že jde o svého druhu přebásnění starší, Canapariovy legendy.³⁸

Ačkoliv není vyloučena časová blízkost legendy Vojtěchovu životu ani osobní známost autorova se světce (pokud by měli pravdu zastánci připsání díla Silvestru II. anebo Radlovi), epizodu s kostelem u Plzně nezaznamenává. A to přes značný prostor, který Vojtěchovu negativnímu zážitku v Plzni věnuje. Oproti Brunovi však zcela jasně uvádí jako místo události Plzeň a příběh i ukončuje. Nikoliv však založením kostela či dokonce kláštera, a to ani provizorního. Místo toho Vojtěch trhovce vyhání.³⁹

Takové násilné řešení není příliš reálné. Těžko mohl mít s sebou dostatečný počet lidí, kteří by měli síly rozehnat lidnatý trh v plzeňské obchodní křižovatce. A velmož, který jménem

35 NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 54.

36 *Slavíkovci ve středověkém písemnictví*. Praha: Vyšehrad, 1987. s. 220. (Veršovaná legenda o utrpení sv. Vojtěcha)

37 *Slavíkovci ve středověkém písemnictví*. Praha: Vyšehrad, 1987. s. 199-201. (Veršovaná legenda o utrpení sv. Vojtěcha)

38 NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000. s. 55.

39 *Slavíkovci ve středověkém písemnictví*. Praha: Vyšehrad, 1987. s. 219-220. (Veršovaná legenda o utrpení sv. Vojtěcha)

knížete hrad Plzeň spravoval, by mu je jistě neposkytl, spíše by zasáhl proti takovému pokusu, neboť z trhu šel nemalý peníz do knížecí pokladnice.

Logičtější vysvětlením může být následující hypotéza. Autor legendy *Quatuor immensi* věděl o biskupově rozhořčení v Plzni (z legendy Bruna z Querfurtu?) a byl si vědom „neukončenosti“ celé historiky. Konec si proto vymyslel. S velkou dávkou pravděpodobnosti lze tvrdit, že inspirován novozákonním vyhnáním penězoměnců z chrámu. To by pak ale znamenalo, že prameny či tradice o založení kostela Panny Marie během Vojtěchovy zastávky na Plzeňsku v době vzniku této legendy neexistovala nebo byla marginální a autorovi nedostupná. Z hlediska problematiky Vojtěchovy západočeské fundace se jeví neexistence datace a přiřčení autorství *Quatuor immensi* velmi nešťastným.

2.2.1 Trh a jeho kolize s křesťanstvím jako hagiografický fenomén

Z výše uvedených legend je zřejmé, že právě trh představoval pro biskupa Vojtěcha morální problém. Kromě plzeňské epizody legendy ještě znají jeho nesouhlas s prodejem otroků křesťanské víry židovským či muslimským kupcům.⁴⁰ Obchod a jeho důsledky v raném středověku obecně narážely na morálku radikálních křesťanů.

Mezinárodní obchod především přiváděl do země jinověrce a umožňoval jim se zde volně pohybovat. Nacházel se převážně v rukou Židů a muslimů, účastnili se ho i lidé z čerstvě christianizovaných zemí, jejichž křesťanství bylo mírně řečeno velice jednoduché. V tomto směru je typická zpráva Ibrahíma ibn Jákúba z let 965 nebo 966, podle níž v Praze obchodují „*mohamedáni, Židé a Turci (Mad'aři)*“.⁴¹ Jim byli prodáváni váleční zajatci a domácí provinilci. Samozřejmě se obchodovalo i s jinými komoditami, avšak podíl otroků na obratu byl takový, že v arabských pramenech nacházíme speciální termín pro otroky ze slovanských zemí, totiž „*Sakálibá*“.⁴²

Výkup zajatců byl projevem křesťanského milosrdenství. V legendách o sv. Vojtěchovi, ale

40 *Slavníkovci ve středověkém písemnictví*. Praha: Vyšehrad, 1987. s. 139 (Brunova legenda)

41 KRISTÓ Gyula. Mezinárodní cesty karpatskou kotlinou. In. WIECZOREK, Alfried a Hans-Martin HINZ. *Střed Evropy okolo roku 1000: příručka a katalog k výstavě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, c2002, s. 54.

42 KOLEKTIV. Obchod mezi Západem a Východem. In. WIECZOREK, Alfried a Hans-Martin HINZ. *Střed Evropy okolo roku 1000: příručka a katalog k výstavě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, c2002, s. 53.

i sv. Václavovi se hovoří o tom, že navštěvovali „vězně“⁴³, čímž jsou snad míněni právě otroci. Kníže Václav ve 20. a 30. letech 10. století ještě vykupoval pohany, aby je nechával pokřtít. Neznamená to však, že nějakým způsobem brojil proti prodeji lidí. Václavovy výkupy představovaly pouze občasnou, na jednotlivce omezenou dobročinnost. Jak praví hagiograf, jestliže se v době, kdy se obvykle konaly křestní obřady, „*neobjevily žádné děti, posílal na tržiště a všechny mladé otroky, které tam prodavači na prodej přivedli, jen z lásky k Bohu si kupoval.*“⁴⁴ Pouze občas se stalo, že „*některý kněz, prodán byv přišel k němu, on vykoupil jej vším.*“⁴⁵ Motivy vykupování otroků a kněží jsou typickými topoi zdůrazňujícími milosrdenství panovníka, pozdějšího světce. Nikdy nemůžeme vyloučit, že podobné informace neodpovídají realitě, ale byly převzaty z některého ze starších pramenů.

O několik desítek let později, v době kolem roku 1000, již krajiny střední Evropy alespoň formálně ovládlo křesťanství a pohanští otroci tedy nebyli. Poptávka obchodníků byla uspokojována křesťany. Mezi důvody svého odchodu do exilu uvádí dle legendy Est locus Vojtěch i to, že „*biskup nemohl vykoupit tolik křesťanských zajatců a otroků, kolik jich koupil kupec Žid za neblahé zlato.*“⁴⁶

Křesťanští otroci, nemuseli mít v budoucnu možnost svou víru praktikovat a pravděpodobně čelili tlaku na konverzi. Byli-li pohané, ztratili šanci na pokřtění. Není náhodou, že střety se světem dálkového obchodu přisuzují legendy více dobovým světčům, například, jak již bylo zmíněno, druhé z Libušiných „zlatých oliv“, totiž knížeti Václavovi.⁴⁷ Vzhledem k tomu, že právě na obchodu byla založena stabilita státu – poplatky z převáženého zboží, prodej otroků z dobovacích válek – neměl Vojtěch a další radikálové šanci uspět. Ještě v roce 1020 kníže Oldřich prodal polské zajatce z války o Moravu do Uher. Velmi typicky pak vyznívá ustanovení hnězdenských statut Břetislava I. o manželství. Ačkoliv byla vyhlášena nad hrobem svatého Vojtěcha a měla být smířením Čechů a jejich zemřelého biskupa, stanoví se zde, že kdo by opustil svoji manželku, má být

43 VANÍČEK, Vratislav. *Svatý Václav: panovník a světec v raném středověku*. Praha: Paseka, 2014, s. 174.

44 VANÍČEK, Vratislav. *Svatý Václav: panovník a světec v raném středověku*. Praha: Paseka, 2014, s. 108.

45 VANÍČEK, Vratislav. *Svatý Václav: panovník a světec v raném středověku*. Praha: Paseka, 2014, s. 107.

46 VANÍČEK, Vratislav. *Svatý Václav: panovník a světec v raném středověku*. Praha: Paseka, 2014, s. 174.

47 TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 378.

„násilně dopraven do Uher; v žádném případě mu nesmí být dovoleno se vykoupit nebo se vrátit do této země.“ což lze nejspíše vyložit jako prodej provinilce do otroctví.⁴⁸

2.3 Toponymum „Kostelec“

Místní a pomístní jména představují významný historický pramen, s nímž však je nutno pracovat opatrně a vždy v kombinaci s prameny jinými. V opačném případě lze snadno dojít k zavádějícím zjištěním. V problematice Vojtěchovy fundace hraje významnou roli toponymum „Kostelec“, které měl biskup dle Přibíka Pulkavy dát kostelu, při němž zanechal své mnichy. Shoda jmen s Kostelcem u Doubravky pak zapříčinila spojování s tímto chrámkem. Lze však doložit užívání místního jména Kostelec ve Vojtěchově době? Pokud ano, byl by to význačný argument pro podporu doubravské lokalizace. Pokud ne, pak měl Pulkava na mysli nikoliv „Kostelec“, ale „kostelec“ jako stavební typ, anebo si příběh z podstatné části vymyslel. V každém případě by pak lokalizace do Doubravky byla vážně zpochybněna.

V Čechách a na Moravě existuje, nebo prokazatelně existovala, celá řada obcí nesoucích jméno Kostelec. První dochované záznamy jejich názvu však málokdy pochází z dob starších, než je 1. čtvrtina 14. století.⁴⁹ Zcela výjimečná jsou starší zachycení toponyma. Kostelec u Plas (tedy též na Plzeňsku) je doložen roku 1238 jako „Cozteliz“⁵⁰ a Bílý Kostelec u Úštěku (Weiskirchen) znají prameny k roku 1057 pod názvem „Costelech“.⁵¹ Bez ohledu na nesouměřitelnost kvantity písemných pramenů od 14. století a v době starší se zdá, že výraz „kostelec“ se jako název sídelní jednotky rozšířil až v průběhu středověku. Jistě pochází z latinského „castellum“, tedy tvrz, avšak pravděpodobně zprostředkovaně, přes české slovo „kostel“. Nasvědčuje tomu detailněji doložený vývoj toponyma Vrbatův Kostelec. Tato ves na Chrudimsku se prvně připomíná již roku 1073 jako „Glina villam,

48 KRISTÓ Gyula. Mezinárodní cesty karpatskou kotlinou. In. WIECZOREK, Alfried a Hans-Martin HINZ. *Střed Evropy okolo roku 1000: příručka a katalog k výstavě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, c2002, s. 55.

49 Kostelec nad Orlicí - 1303 "Costelec"; Kostelec nad Labem - 1317 "Costelicz"; Zbořený kostelec - 1341 "Kostelec"; Kostelec na Hané - 1347 "Costelec"; Kostelec nad Černými lesy - 1348 "Costelicz"; atd. KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2011, (3. díl; váz.) s. 79, 83, 88, 93, 96 aj.; PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. Praha: Nakl. Čs. akad. věd, 1949. s. 320-324.

50 PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. Praha: Nakl. Čs. akad. věd, 1949. s. 323.

51 PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. Praha: Nakl. Čs. akad. věd, 1949. s. 324.

que dicitur ad ecclesiam“ tedy zhruba jako „Hlína, řečená u kostela“. V roce 1312 ji zvou „villa Costel“. Roku 1349 se obci již říkalo Kostelec („Costelecz“), roku 1545 již „Kostelec“.⁵² Původní název Vrbatova Kostelce tedy zněl Hlína, přičemž byl zřazňován fakt, že zde stojí kostel - na rozdíl od okolních vsí. Postupně převážil fakt identifikace vsi s kostelem jako tím, co ji odlišuje a dělá významnou. Proto (a snad i z prestižních důvodů) začal být užíván název Kostel. Teprve další vývoj upravil Kostel na Kostelec, snad pro odlišení vsi a stavby, snad po vzoru dalších Kostelců. Slovo „Kostelec“ tedy minimálně v případě Vrbatova vzešlo z označení církevní stavby (ecclesiam, kostel), nikoliv přímo z latinského „castellum“.

Lze si povšimnout toho, že pisatel záznamu z roku 1073 znal české slovo hlína a použil ho. Pokud by již tehdy v domácím jazyce bylo užíváno slovo kostelec (s velkým, nebo malým „K“) pravděpodobně by ho užil též. Slovo „ecclesiam“ tedy zdá se dokládá, že svatyně v Hlíně byla prostě „kostelem“ a výraz „kostelec“ neznala ani tehdejší čeština.

Uvedená fakta dovolují konstatovat, že užití toponyma Kostelec v 10. století není odnikud bezpečně doloženo. Vzhledem k postupnému vývoji doloženému v případě Vrbatova Kostelce lze předpokládat proměny sémantiky výrazu „kostel“. Toponymum Kostelec z Pulkavovy kroniky je tedy nutno pokládat nikoliv za odraz reality 10. století, ale reality časů kronikářových, tedy století čtrnáctého. Tím ztrácí na významu hlavní argument pro ztotožnění Vojtěchovy fundace a sv. Jiří v Kostelci u Doubravky.

Pokud budeme Pulkavův údaj chápat jako typové označení, tedy „kostelec“ s malým „k“, ztratí tento fakt téměř jakoukoliv výpovědní hodnotu. Význam tohoto podstatného jména byl velice různorodý a ještě se v průběhu vývoje měnil. Dle některých jde o označení malého kostela,⁵³ zděného kostela v dobách, kdy se stavělo převážně ze dřeva,⁵⁴ dle jiných jde o kostel opevněný. Slovy Augusta Sedláčka: „ ... opevnění chrámovému (t. j. takovému, v němž chrám stával), říkalo se tehda latině „castellum“, odkudž naše názvy

52 PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. Praha: Nakl. Čs. akad. věd, 1949. s. 322.

53 BERAN, Josef. *Staroplzeňské kostely: po stopách zaniklých kostelů ve Staré Plzni, nyní Starém Plzenci*. Plzeň: Společnost pro národopis a ochranu památek v Plzni, péčí Vlastivědného nakladatelství M. Lábkové, 1947. s. 14.

54 BERAN, Josef. *Staroplzeňské kostely: po stopách zaniklých kostelů ve Staré Plzni, nyní Starém Plzenci*. Plzeň: Společnost pro národopis a ochranu památek v Plzni, péčí Vlastivědného nakladatelství M. Lábkové, 1947. s. 62.

*Kostelec a kostel pocházejí.*⁵⁵ Přední znalec české toponomastiky Antonín Profous vysvětluje slovo jako označení kostela malého, opevněného a (nebo) zděného.⁵⁶ Šmilauer a po něm Čornejová připomínají, že se slova s koncovkou -ec v průběhu vývoje významově posunula a začala označovat věci velké, kdežto ty malé získaly koncovku -ík nebo -ek⁵⁷ (srovnej „Hradec“ a „Hrádek“, „Kostelec“ a „Kostelík“). Pokud tedy biskup Vojtěch opravdu založil „kostelec“ neříká nám to nic o jeho poloze a téměř nic o jeho podobě.

3 Lokalizace Vojtěchova Mariánského kostela

3.1 Vývoj názorů na lokalizaci v české historiografii

Svatý Vojtěch jako postava, kterou za svoji pokládají jak křesťané, tak národní patrioti, se stal předmětem historického bádání již v dobách, kdy historiografická věda počínala svůj rozkvět. Historici se zaměřili i na řadu dílčích otázek z biskupova života, mezi jiným i na lokalizaci onoho kostela Panny Marie, který zmiňuje Přibík Pulkava z Radenína. Je zajímavé, že téměř již dvousetleté hledání Vojtěchova kostela neposkytuje z dnešního pohledu jen informaci o památce z 10. století konkrétně, ale i o vývoji historické vědy obecně.

V prvopočátku se předmětem debaty stal kronikářem užitý výraz „(K)kostelec“, jeho výklad a lokalizace. K věci se postupně vyjádřili Gelasius Dobner, Jaroslav Schaller, Johann Gottfried Sommer, František Palacký a jiní. S přihlédnutím k charakteru historiografické produkce té doby je zcela pochopitelné, že se drželi pouze písemných pramenů, maximálně ještě místní tradice.⁵⁸ Proto si buď netroufají stavbu lokalizovat, nebo – a zdá se, že víceméně náhodně či na základě osobní znalosti konkrétního místa – uvádějí různé Kostelce v širším okolí Plzně. Vzhledem k omezenému rozsahu pramenů, které navíc při malých znalostech středověké kultury v širokém slova smyslu mohly být

55 SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého*. 3. nezm. vyd., v Argo 1. vyd. Praha: Argo, 1994. s. 26.

56 PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. Praha: Nakl. Čs. akad. věd, 1949. s. 324.

57 BOHÁČOVÁ, Michaela. *Tvoření nejstarších českých místních jmen: bohemika z 11-13. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. Spisy Masarykovy univerzity v Brně. Filozofická fakulta, s. 58.

58 BERAN, Josef. *Staroplzeňské kostely: po stopách zaniklých kostelů ve Staré Plzni, nyní Starém Plzenci*. Plzeň: Společnost pro národopis a ochranu památek v Plzni, péčí Vlastivědného nakladatelství M. Lábkové, 1947. s. 15 - 16.

vykládány jen čistě textově, positivisticky, nebylo možno dojít ke konkrétnějším závěrům.

Když mladá generace historiků kolem J. Golla a dalších odmítla striktní pozitivismus, otevřely se nové cesty i pro bádání kolem předchůdce břevnovského kláštera. A to s použitím poznatků, které přinesl archeologický výzkum Ladislava Lábka a jeho uměleckohistorický rozbor provedený V. Menclem (navázal na úvahy F. J. Lehnera z doby před I. světovou válkou).⁵⁹ Ty se ovšem týkaly pouze kostela v Doubravce, žádného z dalších možných „kandidátů“. Tak došlo ke spojení kostela z Pulkavovy kroniky s doubraveckým chrámkem.

Václav Mencl přinesl četné argumenty pro své krajní datování kostela sv. Jiří. Mezi ty hlavní náleží archaické provedení klenby apsidy nebo formální shody s některými kostely dle tehdejšího stavu poznání náležejícími do slavníkovského území. V původním půdorysu odkrytém archeologickým výzkumem spatřoval svatyni a k ní přiléhající, ale stavebně (příčkou) oddělenou obytnou budovu. Všechny podstatnější odhalené konstrukce považoval za současné.⁶⁰ Dle Mencla v Doubravce dosud stojí „úzce sevřená apsida, upomínající na počátky clunyjského hnutí, kdežto loď, její oratoř a obydlí mnichů se zachovaly jen zčásti v obvodovém zdivu...“⁶¹

K Menclovu názoru se přiklonily další významné osobnosti české medievalistiky druhé poloviny 20. století, zejména Rudolf Turek⁶² a Dobroslav Líbal.⁶³ Proti se postavila např. Anežka Merhautová, s výkladem archeologických odkryvů u sv. Jiří jako pozůstatků mladší tvrze a vlastnického kostela. Petr Sommer uvažoval o klášteříku, respektive probošství, ovšem kladl ho do pozdějších fází středověku. Měli zde žít břevnovští benediktini. Vlastně tak otočil Menclovu posloupnost Doubravka-Břevnov.⁶⁴

59 MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie, Jaroslav DOUŠA a Vít ASCHENBRENNER. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014, s. 130.

60 MENCL, Václav, Klára BENEŠOVSKÁ a Helena SOUKUPOVÁ. *Předrománská a románská architektura v západních Čechách*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1978. s. 28.

61 MENCL, Václav, Klára BENEŠOVSKÁ a Helena SOUKUPOVÁ. *Předrománská a románská architektura v západních Čechách*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1978. s. 10.

62 TUREK, Rudolf. Otázka prvního sídla břevnovského konventu. In. *Milénium břevnovského kláštera (993-1993): sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*. Praha: Karolinum, 1993. s. 9-12.

63 MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie, Jaroslav DOUŠA a Vít ASCHENBRENNER. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014. s. 130.

64 MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie, Jaroslav DOUŠA a Vít ASCHENBRENNER. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014. s. 130.

Lze podotknout, že do debaty se v druhé půli 20. století zapojily i osobní vztahy mezi vědci, které nebyly vždy uspokojivé. Turek to naznačuje poněkud sarkastickým hodnocením, které reaguje na názory zpochybňující výsledky Menclova výzkumu slovy: „*Proti Menclovu pojetí stavby se - jak bývá u nás zvykem - přirozeně objevily námitky.*“⁶⁵

Za třetí vlnu pokusů o lokalizaci kostela lze považovat období od devadesátých let, které se v historiografii vyznačuje jistou vzpourou především mladé generace historiků proti generaci předcházející a jí kodifikovaným výkladům dějin. K nejznámějším projevům tohoto fenoménu může být řazeno Třeštíkovo zavržení teorie staročeských kmenů od Rudolfa Turka, která se však přesto udržuje v učebnicích a popularizačních výstupech až doposud.⁶⁶ Dále se toto nejnovější období historiografie vyznačuje návratem k badatelům předmarxistickým a také regionálním, a to i v popularizaci dějin. Vzrostla též produkce regionální historiografie. Dokládá to např. reprint Hradů Augusta Sedláčka.

V problematice lokalizace Vojtěchova kostela na Plzeňsku se nové trendy dějepisectví projeví výrazným zpochybněním „menclovského“ ztotožnění s kostelem v Doubravce a „objevem“ Beranovy lokalizace ke kostelu Panny Marie u Staré Plzně.⁶⁷

Proti Menclovi vystoupil s historickými argumenty archeolog a historik Jiří Sláma či jiní. Podobně i Jiří Kuthan se o existenci klášteříku vyslovil s pochybnostmi a zcela odmítl, že by mohl existovat ve zděné podobě.⁶⁸ V roce 2007 pak Jan Hajšman provedl revizi dokumentace předválečných archeologických odkryvů. Nově je vyložil tak, že kostel je románského původu, s tím, že domnělá archaičnost vychází z velké míry z rekonstrukce v letech 1912-1914, kterou Mencl nevzal v potaz. Půdorys interpretoval jako zachycení dvou nesoučasných stavebních fází, tedy nikoliv jako současnou situaci, kterou viděl oponent. Dle Hajšmana tvořila příčka, rozdělující dle staršího výkladu kostel a obydlí mnichů ve skutečnosti obvodovou zeď románského kostela. Domnělý klášteřík má být gotickou

65 TUREK, Rudolf. Otázka prvního sídla břevnovského konventu. In. *Milénium břevnovského kláštera (993-1993): sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*. Praha: Karolinum, 1993. s. 11.

66 TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Česká historie.

67 HAJŠMAN, Jan. *Panský dvůr a kostel sv. Jiří v Plzni-Doubravce*. Plzeň: P. Mikota, 2007. Zapomenuté hrady, tvrže a místa. s. 9-17.

68 MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie, Jaroslav DOUŠA a Vít ASCHENBRENNER. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014. s. 271.

přístavbou.⁶⁹

Vedle toho však u badatelů a i neodborných, ale zainteresovaných osob či institucí pokračuje podpora a propagace doubravského chrámku jako Vojtěchova.⁷⁰ Svou roli v tomto ohledu jistě hraje i obnovená popularita slavníkovského světce jako katolického mučedníka, ale i jako „prvního Evropana.“⁷¹ Regionalistika, a zvláště ta neodborná, se k lokalizaci Vojtěchova kostela vyslovuje často a velmi neotře. Příkladem takové snahy zviditelnit určité místo za každou cenu je ztotožnění Pulkavova Kostelce s Kostelcem nad Vltavou. Autor této „teorie“ sice přiznává, že jeho obec leží mimo plzeňský kraj, jak se vyvinul ve středověku (o někdejší plzeňské provincii ani nemluvě), ale nijak mu to nevádí. Kronikář prý správně napsal, že Vojtěch přišel do Kostelce, ale to, že se nacházel na Plzeňsku, je jednoduše omyl.⁷²

3.2 Kostel v Doubravce u Plzně

Tento kostel, zasvěcený sv. Jiří je nejčastějším adeptem na Vojtěchův kostel Panny Marie. Ovšem již změna patrocinia, která Matku boží vyměnila za dosti „běžného“ světce, zaujala některé historiky odmítající tradiční výklad události.⁷³

V současné podobě jde o stavbu románskou, buď z 12. století, anebo přijmeme-li vojtěšské souvislosti „z doby kol r. 1000 (lod' s apsidou) a z posled. čtvrti 12. století. (sev. zed)“⁷⁴ Kostel prošel gotickou a barokní přestavbou a historizující obnovou na začátku 20. století, která znesnadnila interpretaci nejstarších částí. Přes všechny přestavby se raně středověká svatyně ve hmotě kostela dochovala prakticky v úplnosti. Viditelné (před)románské části

69 MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie, Jaroslav DOUŠA a Vít ASCHENBRENNER. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014. s. 130.

70 PROKŮPEK, Václav. Prokůpek: Ubránil cizoložnici, sám o hlavu přišel. *Senátorský kurýr* [online]. 2015, **2015** (29. 9.), 1 [cit. 2016-05-26]. Dostupné z: <http://www.senatorskykuryr.cz/politika/1137-svaty-vojtech>; ZAHN, Milan. Doubravka. *OPLZNI.EU* [online]. 2011, **2011**(26. 2.), 1 [cit. 2016-05-26]. Dostupné z: <http://www.oplzni.eu/?p=1763>

71 DUNIN - WASOWICZ Teresa. Svatý Vojtěch - patron nové Evropy. In WIECZOREK, Alfried a Hans-Martin HINZ. *Střed Evropy okolo roku 1000: příručka a katalog k výstavě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, c2002. s. 298.

72 MĚCHURA, Vratislav. Kostelec nad Vltavou byl významným keltským sídlištěm. *Elektronický informační zpravodaj sekce Megalit* [online]. KUPFO o. s., 2008, **2008**(20. 8.), 2 [cit. 2016-05-30]. Dostupné z: http://kpufo.cz/oblasti/meg/im_20080820.pdf

73 BERAN, Josef. *Staroplzeňské kostely: po stopách zaniklých kostelů ve Staré Plzni, nyní Starém Plzenci*. Plzeň: Společnost pro národopis a ochranu památek v Plzni, péčí Vlastivědného nakladatelství M. Lábkové, 1947. s. 17-18.

74 POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech*. Praha: Academia, 1980. s. 98.

jsou: „apsida s polokruh. ukončeným román. oknem ... V západním průčelí ... román. obdél. okno“⁷⁵ a části zdiva.

Argumenty lokalizace hledané svatyně sem jsou především tyto: Místní jméno „Kostelec“ se zdá odkazovat na Pulkavův text. Kostel je (snad) opevněn valem a příkopem, což ho připodobňuje k některým stavbám spojovaným se Slavníkovci, a mohlo by souviset i s výkladem Pulkavova toponyma jako podstatného jména. V rámci dnešní, převážně gotické, budovy se dochovaly raně středověké stavební prvky. Archeologické zkoumání pak dosvědčilo obytnou budovu tvořící s nejstarší stavební fází kostela jeden celek.⁷⁶

Všechna tato fakta však lze vyložit i bez vojtěšské tradice. Datování nejstarších částí kostela do 10. století je dnes odmítáno.⁷⁷ Uměleckohistorický výzkum stavby také komplikuje puristická rekonstrukce, která stavbu poznamenala těsně před I. světovou válkou.⁷⁸ Lze zmínit i obtížně rozlišování románské a předrománské stavební produkce, zvláště u staveb skromnějšího provedení a torzovitě zachovaných.

Obytný prostor v architektonické souvislosti s kostelem lze chápat i jako mladší břevnovskou dependanci z dob, kdy pražský klášter držel nad kostelem patronátní právo.⁷⁹ Dalším možným výkladem je drobné feudální sídlo s kostelem z 12. století.⁸⁰ Ač se to na první pohled jeví nepřilíh pravděpodobné, existuje řada dokladů podobného splynutí obytné a církevní stavby jak architektonických, tak archeologických. Velmi dobrým a dosud dochovaným příkladem může být hrad v Týnci nad Sázavou, kde se k rotundě přimyká obytná věž.⁸¹

Drobná sídla vznikající feudalitě rostla v zázemí velkých hradeb center, ve 12. století běžně. Takto interpretovanou situaci v Doubravce by bylo možno srovnat např. s Hradcem

75 POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech*. Praha: Academia, 1980. s. 98.

76 Přehledně např. VLČEK, Pavel, Dušan FOLTÝN a Petr SOMMER. *Encyklopedie českých klášterů*. Dot. 1. vyd. Praha: Libri, 1998. s. 432-433.

77 VLČEK, Pavel, Dušan FOLTÝN a Petr SOMMER. *Encyklopedie českých klášterů*. Dot. 1. vyd. Praha: Libri, 1998, s. 433; HAJŠMAN, Jan. *Panský dvůr a kostel sv. Jiří v Plzni-Doubravce*. Plzeň: P. Mikota, 2007. Zapomenuté hrady, tvrže a místa. s. 10.

78 HAJŠMAN, Jan. *Panský dvůr a kostel sv. Jiří v Plzni-Doubravce*. Plzeň: P. Mikota, 2007. Zapomenuté hrady, tvrže a místa. s. 17-23.

79 HAJŠMAN, Jan. *Panský dvůr a kostel sv. Jiří v Plzni-Doubravce*. Plzeň: P. Mikota, 2007. Zapomenuté hrady, tvrže a místa. s. 433.

80 MERHAUTOVÁ, Anežka. *Raně středověká architektura v Čechách*. Praha: Academia, 1971. s. 193-194.

81 DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 1999. s. 567-568.

Králové. V jeho okolí lze nalézt velmi kvalitní románský chrámek v Libčanech, u nějž se předpokládá velmožské sídlo, anebo ve Vysokém Újezdě. Ten je sice méně stavebně náročný, ale dochovaly se tu epigrafické doklady jmen zdejší rané šlechty.⁸²

K valům kolem kostela lze poznamenat dvě skutečnosti. Za prvé, jejich existence není bezvýhradně přijímaná. Uvádí je již Sedláček.⁸³ Ve dvacátém století jeho informaci terénním průzkumem prověřil Rudolf Turek.⁸⁴ Vlček však již opatrně uvádí: „*Někteří badatelé spatřovali v jeho sousedství zbytky valového opevnění.*“⁸⁵ Současná reprezentativní publikace Dějiny města Plzně pak upozorňuje, že opevnění kostela příkopem nebylo archeologicky potvrzeno, natož pak datováno. O valu vůbec nemluví.⁸⁶

Existence valového opevnění bez dalších archeologických nálezů také nutně nepoukazuje na vznik v 10. století. Existuje celá řada historických epoch, které v české krajině zanechaly stopy v podobě příkopu a zemního náspu. Namátkou lze jmenovat husitství, třicetiletou válku, prusko rakouské boje v 18. století. Ostatně existuje i situace podobná Doubravce, - středověký kostel obklopený hliněným náspem - kde násep je prokazatelně mladší, až z 18. století. Jde o kostel v poloze Tři Bubny poblíž Chrudimi.⁸⁷

Ani možné srovnání Doubravky s kostelem ve středočeských Vrbčanech, který se Slavníkovci spojuje historická tradice a poloha v jejich zájmové sféře, a který je obklopen zemním náspem⁸⁸ nepřináší podstatné informace. Poslední studie o předpokládaných specifikách církevních staveb spojených se Slavníkovci poukazuje na fakt rozšíření náspem opevněných kostelů raného středověku i zcela mimo oblast působení tohoto rodu.⁸⁹

82 KUBĚNKA, Jan. Příspěvek k dějinám kláštera Svaté Pole u Třebechovic pod Orebem. In. *Orlické hory a Podorlicko* 3. 1970. s. 72.

83 SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. Praha: Argo, 1998. s. 238.

84 TUREK, Rudolf. Otázka prvního sídla břevnovského konventu. In. *Milénium břevnovského kláštera (993-1993): sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*. Praha: Karolinum, 1993. s. 11.

85 VLČEK, Pavel, Dušan FOLTÝN a Petr SOMMER. *Encyklopedie českých klášterů*. Dot. 1. vyd. Praha: Libri, 1998, s. 433; HAJŠMAN, Jan. *Panský dvůr a kostel sv. Jiří v Plzni-Doubravce*. Plzeň: P. Mikota, 2007. Zapomenuté hrady, tvrze a místa. s. 433.

86 MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie, Jaroslav DOUŠA a Vít ASCHENBRENNER. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014. s. 129.

87 CHYTIL, Karel. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Chrudimském*. V Praze: nákladem Archaeologické kommisie při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910. Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století. s. 126-127.

88 KUČA, Karel. *České, moravské a slezské zvonice*. Praha: Libri, 1995. s. 233.

89 SOMMER, Petr - VANĚK, Vojtěch. Existe -t-il une architecture Slavníkienne? In VANĚK, Vojtěch a Jiří

Samému kostelu v Doubravce pak věnuje pouze letmou zmínku v poznámce pod čarou: „... *kostel sv. Jiří v Plzni - Doubravce (proti jehož datování do konce 10. století byla vznesena řada pochybností.)*...“⁹⁰

3.3 Kostel Narození Panny Marie ve Starém Plzenci

Arcibiskup Beran ve své práci o dějinách plzeňských kostelů ztotožňuje Vojtěchův kostel se svatyní Panny Marie na předhradí Staré Plzně. Jako indicie uvádí patrocinium středověké části stavby, které si ovšem jako neodborník v této specifické problematice neodvažuje autoritativně datovat. Dále uvádí, že se stavba nachází na ploše hradu, respektive předhradí, jak bylo v éře prvních „hradských“ kostelů běžné. Beran z polohy kostela v pevnosti (v „kastelu“) odvozuje i onen Pulkavův „kostelec“. Neexistenci tradice o osobě oblíbeného světce asistující u vzniku kostela vysvětluje Beran dějinným vývojem správního hradu a města Plzně.⁹¹

Podle současných poznatků bylo předměstí Plzně, kde se dnes nachází kostel Narození Panny Marie neopevněné, šlo o první sídelní areál, jímž plzeňská aglomerace vykročila z okruhu hradeb přemyslovského hradu.⁹² S tím ovšem úplně nepadá Beranův odkaz na polohu kostela v opevnění, a tím i na zdůvodnění označení „kostelec“. Existuje předpoklad, že výrazná vyvýšenina, kterou svatyně zaujímá, byla ve středověku nějakým způsobem opevněna.⁹³ Zcela potvrdit to ovšem nelze. Stejně tak není možno určit, zda by toto opevnění souviselo s předpokládaným raně feudálním sídlem, jehož součástí zdejší kostel ve 12. století pravděpodobně byl. Lze si však dobře představit nějaké lehčí opevnění, předsunuté vlastnímu hradu a chránící předměstí s tržištěm.

Toto ztotožnění není nezajímavé, neboť založení kostela na významném správním hradě by

KROUPA. *Slavňovci v českých dějinách*. Praha: Státní oblastní archiv v Praze - Státní okresní archiv Kutná Hora, 2007. Antiqua Cuthna. 21.

90 SOMMER, Petr - VANĚK, Vojtěch. Existe-t-il une architecture Slavňovienne? In VANĚK, Vojtěch a Jiří KROUPA. *Slavňovci v českých dějinách*. Praha: Státní oblastní archiv v Praze - Státní okresní archiv Kutná Hora, 2007. Antiqua Cuthna. 21.

91 BERAN, Josef. *Staroplzeňské kostely: po stopách zaniklých kostelů ve Staré Plzni, nyní Starém Plzenci*. Plzeň: Společnost pro národopis a ochranu památek v Plzni, péčí Vlastivědného nakladatelství M. Lábkové, 1947. s. 11-22.

92 MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie, Jaroslav DOUŠA a Vít ASCHENBRENNER. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014. s. 97.

93 MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie, Jaroslav DOUŠA a Vít ASCHENBRENNER. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014. s. 98.

odpovídalo Vojtěchovým misijním záměrům.⁹⁴ Dočasné umístění benediktinů při tomto kostele by pak nebylo přímou příčinou jeho založení, jak píše Pulkava, ale prostým využitím stavby budované pro jiný účel. To se zdá odpovídat na otázku, proč budovat zděný kostel pro komunitu, která stejně zakrátko přesídlí jinam.

Beranova lokalizace nadlouho zapadla, pravděpodobně i z důvodů politického vývoje a perzekuce autora spisu po únoru roku 1948. V poslední době se k ní však hlásí i někteří další badatelé^{95 96} a pronikla i do popularizace.⁹⁷ Sommer tento kostel považuje za mladší. Uvádí: „*S narůstajícím správním a ekonomickým významem hradu nabývala na důležitosti podhradní osada ležící na obou březích Úslavy. Postupně v ní bylo postaveno pět kostelů, ze kterých se po mnoha přestavbách dochovaly do současnosti jen dva (Panny Marie a sv. Jana Křtitele) ... Některé z těchto kostelů byly součástmi dvorců knížecích a královských úředníků aj., kteří tam sídlili...*“⁹⁸ Současná uměleckohistorická literatura pak v tomto kostele nenachází starší než románské stavební prvky. Ty datuje do období od poloviny 11. do poloviny 12. století⁹⁹, ovšem s obligátním „patrně“, které asi souvisí s nemožností přesnější datace z pozůstatků samých a vědomí prakticky masového vzniku kostelů v tomto století.¹⁰⁰ V době, kdy vznikala středověká feudální vrstva, tedy ve 12. století, vyrostly na předhradích a v nejbližším okolí knížecích správních hradů mnohé obdélné soukromé kostely, náležející právě se tvořící elitě země.¹⁰¹ Kostel Panny Marie se nezdá z této řady vyčnívat, avšak dosti dobře by tam mohl být řazen i sv. Jiří v Doubravce, další z

94 HAJŠMAN, Jan. *Panský dvůr a kostel sv. Jiří v Plzni-Doubravce*. Plzeň: P. Mikota, 2007. Zapomenuté hrady, tvrže a místa. s. 12-13.

95 HAJŠMAN, Jan. *Panský dvůr a kostel sv. Jiří v Plzni-Doubravce*. Plzeň: P. Mikota, 2007. Zapomenuté hrady, tvrže a místa. s. 13.

96 NOVOTNÝ, Jiří. *Plzeňské zastavení svatého Vojtěcha*. Genius loci českého jihozápadu: 2006, 2012. V Českých Budějovicích: Jihočeské muzeum ve spolupráci se Západočeskou univerzitou v Plzni, 2015. s. 205 – 212.

97 Kostel Narození Panny Marie. *Starý Plzenec: Oficiální stránky města* [online]. Starý Plzenec: Galileo Corporation s.r.o., 2016 [cit. 2016-05-26]. Dostupné z: <http://www.staryplzenec.cz/obcan/historie-mesta/cirkevni-pamatky/kostel-narozeni-panny-marie/>

98 SLÁMA, Jiří. Starý Plzenec. In. WIECZOREK, Alfried a Hans-Martin HINZ. *Střed Evropy okolo roku 1000: příručka a katalog k výstavě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, c2002. s. 140.

99 SLÁMA, Jiří. Starý Plzenec. In. WIECZOREK, Alfried a Hans-Martin HINZ. *Střed Evropy okolo roku 1000: příručka a katalog k výstavě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, c2002. ISBN 80-7106-549-8. s. 140.; MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie, Jaroslav DOUŠA a Vít ASCHENBRENNER. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014. s. 98.

100 POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech*. Praha: Academia, 1980. s. 421.

101 Srovnej např. BLÁHA, Radek. *Putování po hradeckých středověkých kostelech a kláštorech*. Hradec Králové: Balustráda, 2011.

potencionálních kandidátů na Vojtěchův chrám.

K pozornosti nabádá i poloha kostela Panny Marie na předhradí, tedy sice pod ochranou hradu, ale mimo bezpečí opevnění. Nezakládal by biskup kostel spíše na hradě? Tady lze - samozřejmě pouze hypoteticky - odpovědět, že nikoliv. Na vlastním hradě již minimálně jeden chrám pravděpodobně stál (dosud dochovaná rotunda sv. Petra¹⁰²). Jeho posláním bylo sloužit hradeckým obyvatelům i lidu z okolí.

V této souvislosti lze připomenout, že v současné době se datace plzeňské rotundy do 10. století častěji zpochybňuje.¹⁰³ Jeho hlavní oporou bylo přesvědčení o archaičnosti kruhových svatyní oproti obdélným a jejich běžný výskyt na hradech nejstarší přemyslovské domény. Současné bádání však postupně vznik těchto rotund posunuje. Nejvýrazněji se to projevilo v případě rotundy levohradecké, považované dlouho za nejstarší český kostel. To sice moderní výzkumy vyvrátily, avšak v dochovaných pozůstatcích našli druhotně použité prvky ze starší stavby, snad právě onoho prvního chrámu.¹⁰⁴ Pokud tedy ani plzeňský svatý Petr nepochází z 10. století, nic to nemění na faktu, že měl stejně jako levohradecká rotunda staršího předchůdce. S přihlédnutím k dobové provázanosti státní a církevní správy totiž lze důvodně pochybovat, že by na Plzni, která je centrem provincie, církevní stavba chyběla.

Vojtěchovi však nemusela kapacita hradního kostelíka, ať už jím byla rotunda sv. Petra nebo její neznámý předchůdce, připadat jako dostatečná, zvláště potom, co na tržišti (pravděpodobně právě plzeňském) spatřil zjevné porušení křesťanského chování. Ostatně výše uvedené legendy popisují svět mezinárodního obchodu z Vojtěchova pohledu jako vyloženě nepřátelský.

Založení kostela v bezprostřední blízkosti plzeňského tržiště se jeví jako evangelizační akt směrem k lidem pohybujícím se zde. A to na rozdíl od hradního kostela, k němuž by si návštěvníci trhu museli zajít. Zde je na místě připomenout, že možná opravdu museli, byli nuceni - nevíme totiž jak konkrétně probíhal výběr dávek a poplatků z obchodu. Zda lidé

102 POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech*. Praha: Academia, 1980. s. 98. s. 420 - 421.; SLÁMA, Jiří. Starý Plzenec. In. WIECZOREK, Alfried a Hans-Martin HINZ. *Střed Evropy okolo roku 1000: příručka a katalog k výstavě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, c2002. s. 140.

103 MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie, Jaroslav DOUŠA a Vít ASCHENBRENNER. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014. s. 93.

104 SOMMER, Petr. *Začátky křesťanství v Čechách: kapitoly z dějin raně středověké duchovní kultury*. Praha: Garamond, 2001. s. 144-174.

museli donést „daň“ na hrad a potom by se běžně dostali do blízkosti rotundy, anebo se o věc postarali knížecí úředníci přímo na tržišti. Praktičtější by však jistě byla druhá možnost.

Ostatně pro christianizaci veřejného prostoru vystavěním svatyně existuje v dějinách českého středověku významná analogie. Tou je kostel Panny Marie, který na pohanském sněmovním poli a asi i kultovním místě vystavěl kníže Bořivoj. Teprve dodatečně došlo k obehnání této plochy hradbou, čímž vznikl hrad Praha.¹⁰⁵

3.4 Další možné lokalizace

Kromě uvedených dvou kostelů neexistuje možnost pro lokalizaci Vojtěchova chrámu, na které by se shodli alespoň dva autoři. Padla sice některá další místa, avšak nikdy nezískala více obhájců a šlo většinou o badatele v počátcích výzkumu. Tyto další pokusy kostel ztotožnit s nějakou lokalitou shrnul v roce 1947 Josef Beran: „*Pokud vím, první použil této zprávy Dobner, který... praví: Kde (na kterém) místě byl tento Kostelec v plzeňské provincii, až dosud nenalézám od nikoho rozuzlení. Dále pak připomíná, že na Plzeňsku jsou dva Kostelce, jeden blízko Plzně - rozumí se jím Kostelec u Doubravky - a druhý, patřící kladrubskému klášteru.*

Nerozhoduje se však pro žádný z těchto dvou, nýbrž pronáší názor - na základě zprávy Hájkovy o Zelené hoře - že sv. Vojtěch použil právě na Zelené hoře stávajícího kostelíka Panny Marie a Boleslav II. jej pak dal na přání Vojtěchovo přestavěti. Schaller kladl svatovojtěšský Kostelec do Kostelce u Kladrub ... Topograficko-statistický slovník Čech z r. 1870 se vrací k Schallerovi ... Naproti tomu S. G. Sommer vyslovil již pochybnost, zda lze sem klásti kostelík svatovojtěšský z Pulkavovy zprávy. Dále však otázku tu neřeší.“¹⁰⁶

Vzhledem k nekvalitním Hájkovým informacím, není třeba se jeho údajem o kostelíku na Zelené hoře zabývat. Alespoň za letmou pozornost však stojí Kostelec u Kladrub.

Zdejší obec se totiž k lokalizaci Vojtěchova kostela sem hlásí.¹⁰⁷ Jediné, co ho s údajem

105 TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. s. 338-348.

106 BERAN, Josef. *Staroplzeňské kostely: po stopách zaniklých kostelů ve Staré Plzni, nyní Starém Plzenci*. Plzeň: Společnost pro národopis a ochranu památek v Plzni, péčí Vlastivědného nakladatelství M. Lábkové, 1947. s. 14-16.

107 Znak a historie obce / města: Kostelec. *Velká Encyklopedie* [online]. Praha: ARBOR servis, 2016 [cit. 2016-05-26]. Dostupné z: <http://www.encyklopediecr.eu/cz/page/35194/kostelec.html>; Historie. *Obec*

z Pulkavovy kroniky spojuje, je však toponymum a poloha na Plzeňsku v širším slova smyslu. Zdejší kostel, zasvěcený nikoliv Panně Marii, ale sv. Janu Křtiteli je gotický a nic nenasvědčuje staršímu předchůdci.¹⁰⁸ Navíc jde o kraj kolonizační, hojněji osídlený právě až činností kladrubského kláštera. V době Vojtěchově šlo o periferii. Proto je třeba tuto lokalizaci také odmítnout. Topografy, kteří s ní pracovali pravděpodobně ovlivnilo to, že leží v blízkosti Plzně, čímž Pulkavovi odpovídá. Jako lidé žijící mimo region si snáze zjistili, že existuje tento Kostelec, tedy obec, než Kostelec u Doubravky, nepatrná samota.

Pulkavovo toponymum – je-li skutečně toponymem – Kostelec pak vybízí různé nezodpovědné regionální autory k složitým konstrukcím. Spíše pro zajímavost lze připomenout, že i Kostelec nad Vltavou ve středních Čechách se k Vojtěchovi hlásí. Vedle místního jména operuje ještě s mariánským patrocinie zdejšího kostela.¹⁰⁹ O nereálnosti takové lokalizace není třeba se rozepisovat.

Strohé údaje, které o Vojtěchově plzeňské fundaci existují, pravděpodobně nikdy nedovolí jistou identifikaci. O tom, jak různorodě lze o věci uvažovat, svědčí i možnost aplikace úvah Petra Sommera o mobilních kostelech. Tento autor si všiml, že penitenciály z anglosaského prostředí znají dřevěné kostely („ecclesia lignea“) coby mobilní, přestěhovatelne stavby. Z Čech sice nejsou takové svatyně známy, ale to neznamená, že neexistovaly.¹¹⁰ Pokud by Vojtěchův kostel byl taková mobilní ecclesia lignea, byl by po odchodu řeholníků do Prahy jednoduše rozebrán a převezen jinam, na místo momentální potřeby. Zcela hypoteticky například i s mnichy do Břevnova. Pulkavovo líčení reprezentativní stavby lze při akceptaci tohoto výkladu události chápat jako nepochopení kronikáře žijícího v časech velkých gotických stavebních realizací.

Shrnutí

Hledání Vojtěchova kostela Panny Marie založeného roku 992 spolu příbytkem

Kostelec [online]. Kostelec: Obec Kostelec, 2014 [cit. 2016-05-26]. Dostupné z: <http://www.obeckostelec.cz/cs/obec/historie-1.html>

108 POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech*. Praha: Academia, 1978. s. 107.

109 Kostel Narození Panny Marie. *Obec Kostelec nad Vltavou* [online]. Kostelec nad Vltavou: Obec Kostelec nad Vltavou, 2016 [cit. 2016-05-30]. Dostupné z: <http://www.kosteelnadvltavou.cz/obec/historie-obce/>

110 SOMMER, Petr. *Začátky křesťanství v Čechách: kapitoly z dějin raně středověké duchovní kultury*. Praha: Garamond, 2001. s. 75-85.

benediktinů z Itálie někde na Plzeňsku trvá již od konce 18. století. Jeho vývoj je zestručněným obrazem vývoje české historiografie vůbec. I proto nejde jen o bezvýznamný historický detail bez nadregionálního významu, jak by se mohlo zdát. Šlo ostatně o bezprostředního předchůdce Břevnova, jednoho z nejvýznačnějších řeholních domů v českých zemích.

Na věc bylo vždy nahlíženo dvěma způsoby. Jednak na základě hmotných pramenů, jednak na základě pramenů písemných. První představují pozůstatky raně středověkých kostelů na Plzeňsku, kterých existuje několik, a s nimi související toponomastika, tu druhou pak sdělení kronik a zejména rozsáhlé hagiografie sv. Vojtěcha. Oba typy pramenů je však nutno analyzovat v souvislostech.

Rozbor toponomastických, architektonických a archeologických pramenů různými odborníky určil v průběhu vývoje výzkumu dvě relevantní možnosti. První představuje kostel sv. Jiří v Plzni - Doubravce, druhou kostel Narození Panny Marie ve Starém Plzenci. U prvního z nich zařazení nejstarších stavebních fází do 10. století nejnovější bádání zpochybňuje, což však neznamená, že neměl staršího předchůdce. S druhým se počítá jako s případným nástupcem Vojtěchovy stavby a pokud se mi podařilo zjistit, nikdo se ani nepokusil jeho nejstarší části datovat hlouběji do minulosti než do 12. století. Významnou roli v identifikaci s Vojtěchovým kostelem zde hraje shodné patrocinium.

Polohu a předpokládanou podobu (obdélný půdorys) obou kostelů lze však pravděpodobněji než souvislostmi s biskupem Vojtěchem vyložit jako běžný vlastnický kostel velmožů spojených s hradem Plzeň ve 12. století, k čemuž lze najít četné analogie v zázemí správních hradů Hradec (Králové), Litoměřice, Žatec, aj. a ostatně i samé Prahy.

Vzhledem ke krátké době (maximálně v řádu měsíců), co se řeholní komunita a biskup zdržovali na Plzeňsku, je nutno odmítnout výstavbu kostela a objektu pro ubytování mnichů, jakéhosi nejstaršího kláštera. Nebyl by ani čas ani důvod. Daleko pravděpodobněji došlo k tomu, že Vojtěch založil kostel z jiného důvodu, než pro potřeby svých mnichů, a ty jen dočasně ubytoval v jeho blízkosti, třeba i v již existující budově jiného účelu. Není samozřejmě nemožné, že mniši rozestavěný chrám užívali po dobu pobytu ke svým náboženským potřebám. Důvodem pro výstavbu kostela se pak nejpravděpodobněji jeví biskupova snaha po zdokonalování dosud jen formálního křesťanství Čechů, tedy evangelizace kraje a především tržiště. Pokud je známo, z řady kostelů, které stály na

plzeňském hradě a v jeho okolí, existovala v 10. století snad jen svatopetrská rotunda¹¹¹, nebo nějaký její předchůdce. Založení kostela v trhovém podhradí, které díky zemské stezce představovalo důležitý bod místního, ale i dálkového obchodu, mohlo ve Vojtěchových očích představovat posvěcení tohoto místa. Z legend je známo, jak mnoho Vojtěch odmítal dobové tržní praktiky, ať již šlo o prodej křesťanů do otroctví či např. obchodování v neděli. S tím se setkal mimo jiné právě (pravděpodobně) v Plzni a lze-li věřit hagiografům, mimořádně ho to zasáhlo. Odpor k obchodu s otroky, ve své době již převážně křesťany, a nemožnost je vykoupit vzhledem ke špatné ekonomické situaci české církve, uvádí Vojtěch jako jeden z hlavních důvodů svého odchodu do emigrace.

Zde lze hledat důvod biskupova fundátorství spíše než ve snaze stavět tu klášter, byť třeba jen dočasný. Takový důvod však vylučuje relativně odlehlý kostel v Doubravce a potvrzuje starou Beranovu lokalizaci k Narození Panny Marie ve Starém Plzenci.

Nejstarší zprávu o fundaci na Plzeňsku přináší ve své kronice ze 14. století Přibík Pulkava z Radenína. Žádný starší kronikář ani legendista ho neznají. Pulkava zároveň informuje o místním jménu Kostelec (nebo typovém označení stavby - kostelec) i o reprezentativním charakteru kostela. Podrobnosti u relativně pozdního pramene, neobsažené v pramenech události časově bližších, vyvolávají pochybnost. Přesto však oficiální charakter Pulkavova díla, na němž participoval i císař Karel IV. snad naznačuje, že si autor nemohl zcela vymýšlet. Lze se domnívat, že převzal nějakou zprávu z nedochovaného pramene nebo ústní tradici. Předpokládá se, že měl přístup k archiváliím a ústnímu podání v Břevnově.

Jako vzdělaný a literárně nadaný muž též mohl v legendě Bruna z Querfurtu a anonymní Veršované legendě o utrpení sv. Vojtěcha najít epizodu o světcově rozhořčení na trhu v Plzni. Pokud si uvědomil její neukončenost, zvláště u Bruna, mohl se pokusit tento „nedostatek“ napravit. Tím by vznikl text o kostele řečeném Kostelec.

Z uvedeného se jeví jako pravděpodobná následující zjištění:

Lokalizaci Vojtěchova kostela Panny Marie k dnešnímu sv. Jiří v Plzni-Doubravce je třeba odmítnout. Kromě pomístního názvu Kostelec není bezmála nic, co by stavbu s Vojtěchovou fundací spojovalo. Raně středověké architektonické reliktů řazené do 10. století jsou datovatelné velmi nejistě. Slohové rozdíly mezi předrománským a románským

111 - na problém datace kostela již bylo upozorněno, viz strana 26-27.

stavitelstvím nejsou nijak výrazné, zvláště u nenáročných realizací. Nejstarší části doubravského kostelíka také znejasnila rekonstrukce před I. světovou válkou. Určení obytné budovy u kostela jako kláštera neobstojí ve světle informací o malé časové prodlevě mezi biskupovým příchodem do země a založením řeholní komunity v Břevnově.

Z líčení legend se jeví jako důvod fundace nikoliv potřeba zřídit byť jen dočasný klášter, ale evangelizovat kraj, nebo ještě spíše mezinárodní plzeňské tržiště. To mluví pro ztotožnění Vojtěchova založení s mariánským chrámem ve Starém Plzenci, původně na předhradí hradu Plzeň.

Jen to, spolu s patrociniem, však dovoluje klást hledaný kostel do prostoru stojícího, zasvěceného Panně Marii. Proto není vyloučeno, že Vojtěchova svatyně nestála ani zde, ale na jiném místě rozsáhlého komplexu raně středověké Plzně. Přesto jde o lokalizaci, ze všech v odborné literatuře zvažovaných, nejpravděpodobnější.

Je však třeba brát v potaz i možnost, pokud je mi známo v literatuře zatím nereflektovanou, že biskup Vojtěch u Plzně žádný kostel nezaložil.¹¹² Svatý Bruno ve své téměř současné legendě, stejně jako nedatovaná Veršovaná legenda o utrpení sv. Vojtěcha poměrně podrobně popisují zastávku v Plzni, ale o žádné fundaci nevědí. Veškerý dvousetletý spor o lokalizaci, zahájený již Gelasiem Dobnerem, stojí pouze na základě výrazně pozdního záznamu Pulkavova a od něj odvozené literatury.

Ve druhé polovině 15. století byla vydána odpustková listina pro kostel v Doubravce, která ho (výjimečně) označuje za chrám sv. Jiří a sv. Vojtěcha. Vedle toho textologické analýzy Pulkavovy kroniky naznačují existenci nějakých nedochovaných analistických materiálů z Břevnova, které měl kronikář k dispozici, když psal o svém „Kostelci“. Obojí je snad dokladem existence nějaké tradice o Vojtěchovi jako zakladateli nějakého kostela předávané v komunitě břevnovských benediktinů. Její spojení s Doubravkou však může být čistě účelová konstrukce z 15. století, jíž břevnovští ve snaze získat finance na opravu svého patronátního kostela účelově užili nelokalizované tradice.

112 NOVOTNÝ, Jiří. *Plzeňské zastavení svatého Vojtěcha*. Genius loci českého jihozápadu: 2006, 2012. V Českých Budějovicích: Jihočeské muzeum ve spolupráci se Západočeskou univerzitou v Plzni, 2015. s. 205-212 – *Opožděně vydanou publikaci s příspěvkem vedoucího práce jsem měla k dispozici až po kompletaci textu bakalářské práce, mohu proto konstatovat, že došlo k podobným závěrům nezávisle na sobě. Můžeme jen doufat, že dalšími archeologickými výzkumy dojde k potvrzení stanovených hypotéz.*

Domnívám se, že tematiku můžeme interdisciplinárně uchopit, ať již z hlediska vědeckého, vztahujícího se k historii, archeologii či literární vědě, nebo z hlediska pedagogického, jakožto ozvláštnění výukové praxe. Ve výuce by bylo možné využít zpracované téma například ke školnímu projektu, ke zpestření výkladu počátků křesťanství, nebo jako zajímavý námět na školní výlet.

RESUMÉ

Bakalářská práce se zabývá problematikou lokalizace kostela Panny Marie na Plzeňsku, který měl být založen svatým Vojtěchem na přelomu let 992/993 na jeho cestě z Itálie do Břevnova. Otázka lokalizace Vojtěchova kostela je předmětem intenzivní historické diskuze vedené minimálně od poloviny 20. století. Mezi nejvýznamnější hypotézy patří umístění ke kostelu svatého Jiří v Doubravce, které ovšem bývá v poslední době zpochybňováno. Další možnou teorií je lokalizace Vojtěchova kostela ke Starému Plzenci, i tento názor je však problematický. Cílem mé práce bylo studium primárních pramenů vztahující se k této problematice, posouzení sekundární odborné literatury a vytvoření konceptu pravděpodobné lokace kostela. Po sumarizaci poznatků vychází z práce dva možné závěry. První varianta spekuluje o možnosti, že svatý Vojtěch žádný kostel u Plzně nezaložil a moderní věda pracuje s uměle vytvořenou tradicí ve středověku. Druhá varianta se přiklání k založení kostela svatým Vojtěchem (či k vysvěcení již hotové stavby) ve Starém Plzenci, ovšem s nutností tuto teorii archeologicky doložit.

SUMMARY

The bachelor thesis deals with the localization of the Church of the Virgin Mary in Pilsen region, which should be based on the St. Adalbert's turn of 992/993 on its way from Italy to Břevnov. Question of localization Adalbert's church is the subject of intense historical debate conducted at least since the mid-20th century. Among the most important hypotheses include the location of the church of St. George in Doubravka, which, however, is recently questioned. Another possible theory is locating Adalbert's church to the Sary Plzenec, and this view is problematic. The aim of this work was to study of primary sources related to this issue, the assessment of secondary professional literature and creating the concept of probable location of the church. After summarizing findings based on the work of two possible conclusions. The first option speculates on the possibility that St. Adalbert did not establish no church near Pilsen and a modern science works with artificial tradition in the Middle Ages. The second variant is in favor of the establishment of the Church of the St. Adalbert (or consecrated already finished building) in Sary Plzenec, but with the need to prove this theory by archaeologists.

LITERATURA:

BERAN, Josef. *Staroplzeňské kostely: po stopách zaniklých kostelů ve Staré Plzni, nyní Starém Plzenci*. Plzeň: Společnost pro národopis a ochranu památek v Plzni, péčí Vlastivědného nakladatelství M. Lábkové, 1947.

BLÁHA, Radek. *Putování po hradeckých středověkých kostelech a kláštorech*. Hradec Králové: Balustráda, 2011. ISBN 978-80-87172-06-3.

BOHÁČOVÁ, Michaela. *Tvoření nejstarších českých místních jmen: bohemika z 11. - 13. století*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. Spisy Masarykovy univerzity v Brně. Filozofická fakulta. ISBN 978-80-210-5027-3.

DUNIN - WASOWICZ Teresa. Svatý Vojtěch - patron nové Evropy. In WIECZOREK, Alfried a Hans-Martin HINZ. *Střed Evropy okolo roku 1000: příručka a katalog k výstavě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, c2002. ISBN 80-7106-549-8. s. 298.

DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-62-1.

HAJŠMAN, Jan. *Panský dvůr a kostel sv. Jiří v Plzni-Doubravce*. Plzeň: P. Mikota, 2007. Zapomenuté hrady, tvrze a místa. ISBN 978-80-86596-94-5.

Historie. *Obec Kostelec* [online]. Kostelec: Obec Kostelec, 2014 [cit. 2016-05-26]. Dostupné z: <http://www.obeckostelec.cz/cs/obec/historie-1.html>

CHYTIL, Karel. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Chrudimském*. V Praze: nákladem Archaeologické kommisie při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910. Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století.

KOLEKTIV. Obchod mezi Západem a Východem. In WIECZOREK, Alfried a Hans-Martin HINZ. *Střed Evropy okolo roku 1000: příručka a katalog k výstavě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, c2002. ISBN 80-7106-549-8. s. 53-54.

Kostel Narození Panny Marie. *Obec Kostelec nad Vltavou* [online]. Kostelec nad Vltavou: Obec Kostelec nad Vltavou, 2016 [cit. 2016-05-30]. Dostupné z: <http://www.kosteelnadvltavou.cz/obec/historie-obce/>

Kostel Narození Panny Marie. *Starý Plzenec: Oficiální stránky města* [online]. Starý Plzenec: Galileo Corporation s.r.o., 2016 [cit. 2016-05-26]. Dostupné z: <http://www.staryplzenec.cz/obcan/historie-mesta/cirkevni-pamatky/kostel-narozeni-panny-marie/>

KRISTÓ Gyula. Mezinárodní cesty karpatskou kotlinou. In WIECZOREK, Alfried a Hans-Martin HINZ. *Střed Evropy okolo roku 1000: příručka a katalog k výstavě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, c2002. ISBN 80-7106-549-8. s. 54-55

KUBĚNKA, Jan. Příspěvek k dějinám kláštera Svaté „Pole u Třebechovic pod Orebem. In. Orlické hory a Podorlicko 3., 1970. s. 72-89.

KUČA, Karel. *České, moravské a slezské zvonice*. Praha: Libri, 1995. ISBN 80-901579-7-1.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2011. ISBN 80-85983-15-X (3. díl; váz.)

MALIVÁNKOVÁ WASKOVÁ, Marie, Jaroslav DOUŠA a Vít ASCHENBRENNER. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2014. ISBN 978-80-87911-01-3.

MENCL, Václav, Klára BENEŠOVSKÁ a Helena SOUKUPOVÁ. *Předrománská a románská architektura v západních Čechách*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1978.

MERHAUTOVÁ, Anežka. *Raně středověká architektura v Čechách*. Praha: Academia, 1971.

MĚCHURA, Vratislav. Kostelec nad Vltavou byl významným keltským sídlištěm. *Elektronický informační zpravodaj sekce Megalit* [online]. KUPFO o. s., 2008, **2008** (20. 8.), 2 [cit. 2016-05-30]. Dostupné z: http://kpufco.cz/oblasti/meg/im_20080820.pdf

NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-305-1.

NOVOTNÝ, Jiří. *Plzeňské zastavení svatého Vojtěcha*. Genius loci českého jihozápadu: 2006, 2012. V Českých Budějovicích: Jihočeské muzeum ve spolupráci se Západočeskou univerzitou v Plzni, 2015. s. 205-212.

POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech*. Praha: Academia, 1978.

POCHE, Emanuel. *Umělecké památky Čech*. Praha: Academia, 1980.

PRAŽÁK, Jiří. Privilegium pervetustum Boleslai. In. *Milénium břevnovského kláštera (993-1993): sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-766-4. s. 13-24.

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. Praha: Nakl.Čs.akad.věd, 1949.

PROKŮPEK, Václav. Prokůpek: Ubránil cizoložnici, sám o hlavu přišel. *Senátorský kurýr* [online]. 2015, **2015** (29. 9.), 1 [cit. 2016-05-26]. Dostupné z: <http://www.senatorskykuryr.cz/politika/1137-svaty-vojtech>

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze království českého*. 3. nezm. vyd., v Argo 1. vyd. Praha: Argo, 1994. ISBN 80-85794-12-8.

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-185-6.

SLÁMA, Jiří. Starý Plzenec. In. WIECZOREK, Alfried a Hans-Martin HINZ. *Střed Evropy okolo roku 1000: příručka a katalog k výstavě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, c2002. ISBN 80-7106-549-8. s. 140.

Slavníkovci ve středověkém písemnictví. Praha: Vyšehrad, 1987. (Brunova legenda, Veršovaná legenda o utrpení sv. Vojtěcha, Privilegium Jana XV.).

SOMMER, Petr. *Začátky křesťanství v Čechách: kapitoly z dějin raně středověké duchovní kultury*. Praha: Garamond, 2001. Historica. ISBN 80-86379-28-0.

SOMMER, Petr - VANĚK, Vojtěch. Existe -t-il une architecture Slavníkienne? In VANĚK, Vojtěch a Jiří KROUPA. *Slavníkovci v českých dějinách*. Praha: Státní oblastní archiv v Praze - Státní okresní archiv Kutná Hora, 2007. Antiqua Cuthna. ISBN 978-80-

86772-30-1. s. 20-34.

SOMMER, Petr. Klášter Břevnov. In. WIECZOREK, Alfried a Hans-Martin HINZ. *Střed Evropy okolo roku 1000: příručka a katalog k výstavě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, c2002. ISBN 80-7106-549-8. s. 147-148.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. Česká historie. ISBN 978-80-7106-138-0.

TUREK, Rudolf. Otázka prvního sídla břevnovského konventu. In. *Milénium břevnovského kláštera (993-1993): sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-766-4. s. 9-12.

VANÍČEK, Vratislav. *Svatý Václav: panovník a světec v raném středověku*. Praha: Paseka, 2014. Historická paměť. Velká řada. ISBN 978-80-7432-501-4.

VLČEK, Pavel, Dušan FOLTÝN a Petr SOMMER. *Encyklopedie českých klášterů*. Dot. 1. vyd. Praha: Libri, 1998. ISBN 80-85983-17-6.

WIECZOREK, Alfried a Hans-Martin HINZ. *Střed Evropy okolo roku 1000: příručka a katalog k výstavě*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, c2002. ISBN 80-7106-549-8.

ZAHN, Milan. Doubravka. *OPLZNI.EU* [online]. 2011, **2011** (26. 2.), 1 [cit. 2016-05-26]. Dostupné z: <http://www.oplzni.eu/?p=1763>

Znak a historie obce / města: Kostelec. *Velká Encyklopedie* [online]. Praha: ARBOR servis, 2016 [cit. 2016-05-26]. Dostupné z: <http://www.encyklopediecr.eu/cz/page/35194/kostelec.html>